

УДК 336.72

Скрипник Маргарита Іванівна

доктор економічних наук, професор

Київський національний університет технологій і дизайну

Скрипник Маргарита Ивановна

доктор экономических наук, профессор

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Skrypnyk Marharyta

Doctor of Economics, Professor

Kyiv National University of Technologies and Design

Слепченко Валентина Петрівна

студент, магістр спеціальності «Облік і оподаткування»

Київського національного університету технологій і дизайну

Слепченко Валентина Петровна

студент, магистр специальности «Учет и налогообложение»

Киевского национального университета технологий и дизайна

Slepchenko Valentyna

Student, Master of the

Kyiv National University of Technologies and Design

**КОНТРОЛЬ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ
КОНТРОЛЬ РАСЧЕТОВ С ПОКУПАТЕЛЯМИ И ЗАКАЗЧИКАМИ
CONTROL OF SETTLEMENTS WITH BUYERS AND CUSTOMERS**

Анотація. Стаття присвячена у вивченні актуальним проблемам контролю розрахунків з покупцями та замовниками. А саме перевірка правильності визначення дебіторської заборгованості на початок періоду, звірка дебіторської заборгованості, перевірка правильності оформлення

первинних документів з розрахунків з покупцями та замовниками, перевірка правильності оформлення довіреностей при розрахунках з покупцями та замовниками, перевірка залику заборгованості, а саме відповідність сум авансів отриманих сумам відвантаженої готової продукції покупцям, перевірка сум відвантаженої готової продукції покупцям сумам отриманої оплати, перевірка правильності класифікації дебіторської заборгованості, перевірка правильності виникнення та погашення дебіторської заборгованості, перевірка правильності нарахування та списання резерву сумнівних боргів, перевірка правильності кореспонденції рахунків з розрахунків з покупцями та замовниками, перевірка правильності визначення залишку дебіторської заборгованості на кінець періоду.

Ключові слова: *розрахунки, дебіторська заборгованість, внутрішній аудит, покупці, резерв сумнівних боргів.*

Анотація. *Стаття посвячена в изучении актуальным проблемам контроля расчетов с покупателями и заказчиками. А именно проверка правильности определения дебиторской задолженности на начало периода, сверка дебиторской задолженности, проверка правильности оформления первичных документов по расчетам с покупателями и заказчиками, проверка правильности оформления доверенностей при расчетах с покупателями и заказчиками, проверка зачете задолженности, а именно соответствие сумм авансов полученных суммам отгруженной готовой продукции покупателям, проверка сумм отгруженной готовой продукции покупателям суммам полученной оплаты, проверка правильности классификации дебиторской задолженности, проверка правильности возникновения и погашения дебиторской задолженности, проверка правильности начисления и списания резерва сомнительных долгов, проверка правильности корреспонденции счетов по расчетам с*

покупателями и заказчиками, проверка правильности определения остатка дебиторской задолженности на конец периода.

Ключевые слова: расчеты, дебиторская задолженность, внутренний аудит, покупатели, резерв сомнительных долгов.

Summary. The article is devoted to the study of topical problems of control of settlements with buyers and customers. Namely, checking the correctness of the definition of accounts receivable at the beginning of the period, reconciliation of accounts receivable, checking the correctness of the primary documents for settlements with buyers and customers, checking the correctness of drawing up powers of attorney in settlements with buyers and customers, checking the offset of debt, namely the correspondence of the amounts of advances to the amounts received shipped finished products to buyers, checking the amounts of finished goods shipped to buyers and the amounts of payments received, checking the correct classification of receivables, checking the correctness of the occurrence and repayment of receivables, checking the correctness of the accrual and writing off of the reserve of doubtful debts, checking the correct correspondence of accounts for settlements with buyers and customers, checking the correctness of determining the balance of accounts receivable at the end of the period.

Key words: settlements, accounts receivable, internal audit, buyers, reserve of doubtful debts.

Постановка проблеми. Є одним із найбільш складних та пріоритетних питань, що зумовлено актуальною для підприємства, підвищення ефективності аудиту розрахунків з покупцями та замовниками.

Крім того, рекомендується на підприємстві впровадити розроблені робочі документи, які дозволять підвищити контроль відвантаження продукції сумнівним покупцям та замовникам. Було розроблено: робочий документ з перевірки наявності простроченої дебіторської заборгованості;

відомість про дозвіл відвантаження продукції, товарів, надання послуг покупцям та замовникам; робочий документ підтвердження заборгованості покупців та замовників. Застосування на практиці рекомендацій, запропонованих у статті, дозволить підприємству забезпечити відображення операцій з обліку розрахунків з покупцями та замовниками відповідне сучасним вимогам господарювання, управлінський персонал матиме змогу своєчасно отримувати інформацію для проведення аналізу та прийняття ефективних управлінських рішень керівництвом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням контролю розрахунків з покупцями та замовниками присвячували свої праці провідні зарубіжні та вітчизняні вчені економісти, як М.М. Коцупатрий, Ф.Ф. Бутинця, Є.В. Андрєєва, В.Ф. Максимова, Л.В. Гуцаленко, О.В. Добровольська, Н.І. Дороша, Г.О. Москалюк, Г.В. Яворова та інші.. Проте ряд питань досі залишаються недостатньо вивченими внутрішньогосподарського контролю розрахунків з покупцями та замовниками залишаються не висвітлені та вимагають як теоретичної, так і практичної уваги та підтверджують значимість даного дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналізуючи з наукової літератури дозволить зробити висновок що:

- заборгованість, що тривалий час не сплачується й заходи до стягнення якої не приймаються;
- документально непідтверджена заборгованість;
- спірна заборгованість, за якою справи передані в судові органи;
- безнадійна заборгованість, за якою є рішення суду чи арбітражу про відмову в позові, рішення підприємства про її списання;
- списані суми безнадійних боргів на фінансові результати..

Розв'язання таких проблем потребує комплексного вивчення в ході контролю суми простроченої дебіторської заборгованості та доцільно узагальнення окремою відомістю.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Постановка статті є дослідження контролю розрахунків з покупцями та замовниками, що потребують контролю розкриття порядку та етапів проведення внутрішньогосподарського контролю товарів та розрахунків з покупцями та замовниками, аргументування джерел інформації в системі внутрішньогосподарського контролю товарів, її реалізації та розрахунків з покупцями та замовниками.

Виклад основного матеріалу дослідження. Метою внутрішньогосподарського контролю розрахунків з покупцями та замовниками підприємства, здійснюваного працівниками служби обліку та ревізійною комісією підприємства, є:

- забезпечення систематичного спостереження за достовірністю облікових та звітних даних про наявність і зміну сум дебіторсько-кредиторської заборгованості;
- своєчасністю перерахування коштів кредиторам і відшкодування належних боргів із дебіторів;
- правильністю пред'явлення претензій і вчасністю їх погашення, дотриманням розрахунково-платіжної дисципліни на рівні її впливу на платоспроможність підприємства, що забезпечує його нормальну фінансово-господарську діяльність.

Послідовність контролю розрахунків з покупцями та замовниками зображено на рис. 1.

Інформацією для контролю розрахунків із покупцями згідно із Планом рахунків є записи відповідного облікового реєстру за рахунком 36 "Розрахунки з покупцями і замовниками". На підставі операцій, що відображені за дебетом цього рахунка, перевіряється правильність визначення продажної вартості реалізованої продукції, товарів, виконання робіт, надання послуг, яка повинна включати податок на додану вартість, збори (обов'язкові платежі), що підлягають перерахуванню до бюджету та

позабюджетних фондів. На підставі залишків за кредитом зазначеного рахунка перевіряють суму платежів, що надійшли на рахунки підприємства в банківських установах або в касу та перевіряють інші види розрахунків.

Рис. 1. Послідовність контролю розрахунків з покупцями та замовниками

Аналітичний облік розрахунків з покупцями і замовниками ведеться за кожним покупцем та замовником і кожним пред'явленим до оплати рахунком.

Для контролю реальності заборгованості окремих покупців застосовуються методи зустрічної перевірки, аналізу даних інвентаризації розрахунків з покупцями.

За актом інвентаризації розрахунків з покупцями та замовниками треба дослідити заборгованість, відображену в балансах на підприємстві на

окремі дати в цілому та за окремими боржниками, у тому числі підтверджену ними і спірну (непідтверджену), а також виявлену як прострочену.

Нормативна перевірка дотримання діючої методики обліку операцій на рахунках бухгалтерського обліку дозволяє виявити не тільки помилки у відображенні цих розрахункових операцій, але й викрити факти зловживань і порушень (списання заборгованості, взаємозалік заборгованості одних покупців за рахунок інших).

Дорош Н.І. наголошує, що процес управління ризиками підприємства забезпечує досягнення цільових показників прибутковості та рентабельності, раціонального використання ресурсів, ефективний процес складання фінансової звітності, а також дотримання законодавчих і нормативних актів, дає можливість змінити репутацію підприємства, тобто досягти його цілей та при цьому уникнути похибок та несподіванок.

А Москалюк Г.О. проаналізував стан дебіторської заборгованості на українських підприємствах, розглянув проблемні питання обліку та контролю заборгованості підприємства, а також окреслив можливі напрями їх вирішення. І цим ми можемо зрозуміти, що дебіторська заборгованість у розрахунках з покупцями та замовниками є невід'ємною частиною господарської діяльності підприємства і організація може створити резерв по сумнівних боргах, чекаючи відновлення платоспроможності дебітором.

Тож, далі ми розуміємо, що систему контролю розрахунків з покупцями та замовниками доцільно розділити на два крупних блока: контроль кредитної політики, що дозволяє максимально ефективно використовувати дебіторську заборгованість як інструмент збільшення продажу, і комплекс заходів, які спрямовані на зниження ризику виникнення простроченої або безнадійної дебіторської заборгованості.

При здійсненні внутрішнього контролю дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги необхідно звернути увагу на створення та

використання резерву сумнівних боргів. Формування резерву сумнівних боргів зумовлено принципом обачності, відповідно до якого методи оцінки, які використовують у бухгалтерському обліку, повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства. Таким чином, резерв сумнівних боргів виступає в ролі інструмента коригування оцінки дебіторської заборгованості. Таким чином потрібно зробити аналіз контролю дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги, який наведений в таблиці 1.

Таблиця 1

Контроль дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги

Показники ТОВ «Будівельний двір»	Роки		Абсолютне відхилення
	2019	2020	
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	796 862.1	12 088	-784 774,1

Аналіз структури дебіторської заборгованості на прикладі підприємства ТОВ «Будівельний двір» у 2019 і 2020 роках показав, що значних зміни відбулися. У 2020 році на цьому підприємстві спостерігається різке зниження дебіторської заборгованості за продукцію у структурі, що каже про покращення стану дебіторської заборгованості.

Під час проведення контролю обов'язково досліджується дотримання правильності відображення господарських операцій в обліку за допомогою перевірки типових кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку, що дозволяє виявляти спотворення облікових даних.

Сьогодні існує багато методів контролю розрахунків з покупцями та замовниками. Доцільно застосовувати методи системного аналізу, зокрема метод аналізу ієрархії. Підприємство обирає коло потенційних дебіторів, аналізує їх фінансові показники, визначає узагальнюючий показник для

кожного підприємства. За результатами проводить ранжування і далі приймає рішення щодо подальшої співпраці з обраними контрагентами.

Деяке перевищення кредиторської заборгованості проти дебіторської позитивно впливатиме на фінансовий стан підприємства. Водночас підприємство мусить погашати свої борги незалежно від стану дебіторської заборгованості. На думку аналітиків, якщо кредиторська заборгованість перевищує дебіторську, то підприємство раціонально використовує засоби, тобто тимчасово залучає в оборот засобів більше, ніж відволікає з обороту. Бухгалтери вважають, що кредиторську заборгованість підприємство зобов'язане погашати незалежно від стану дебіторської заборгованості.

У всіх випадках під час ревізії розрахунків із покупцями та замовниками обов'язково перевіряється дотримання типової кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку, що дозволяє виявити не тільки помилки у відображенні розрахункових операцій в обліку, але і виявити факти навмисного спотворення облікових даних з метою приховування зловживань

Висновки. Таким чином, для ефективного функціонування підприємства важливо здійснювати постійний контроль розрахунків з покупцями та замовниками. Першочерговими завданнями при здійсненні контролю розрахунків з покупцями та замовниками є аналіз заборгованості за кожним дебітором та визначення причин її виникнення, перевірка обґрунтованості кожної суми заборгованості. Необхідно застосовувати якісний аналіз, основне завдання якого полягає у виявленні видів продукції, за якими виникає найбільша дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, а також у визначенні найбільш важливих клієнтів (споживачів, посередників, постачальників) підприємства, основних видів продукції, за якими найчастіше виникає дебіторська заборгованість.

Аналізуючи наукових праць провідних спеціалістів в області бухгалтерського обліку допоміг виділити основні проблеми дебіторської

заборгованості та вирішення деяких зазначених проблем дасть змогу раціонально організувати аналіз розрахунків з покупцями та замовниками на підприємстві, і для можна створити резерв сумнівних боргів, якщо заборгованість не віднесена до безнадійної, здійснювати часто систематичне проведення інвентаризації розрахунків.

Література

1. Бутинець Ф. Ф. Інтегрований облік як засіб управління підприємством / Ф. Ф. Бутинець, А. В. Драбаніч // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. 2016. № 2. С. 12-24. URL: [nbuv.gov.ua>j-pdf>boaa_2016_2_4](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/boaa_2016_2_4)
2. Дорош Н. І. Внутрішній контроль та аудит в управлінні ризиками на підприємстві / Н. І. Дорош // Вісник Львівської комерційної академії. Серія : Економічна. 2014. Вип. 44. С. 148-152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_ekon_2014_44_31
3. Москалюк Г. О. Система внутрішнього контролю дебіторської та кредиторської заборгованості: напрямки удосконалення і розвитку / Г. О. Москалюк // Ефективна економіка. 2013. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_3_50
4. Максимова В. Ф. К 17 Бухгалтерський облік: Підручник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 6.050100 «Облік і аудит» – Одеса: ОНЕУ, 2012.
5. Гуцаленко Л. В. Напрями реформування системи державного фінансового контролю в Україні / Л. В. Гуцаленко, О. В. Вахновська // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2017. №6. С.7-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2017_6_3
6. Добровольська О. В. Фінансовий стан підприємства: сутність і необхідність його аналізу / О. В. Добровольська, Л. Ю. Майстренко //

- Агросвіт. 2014. № 7. С. 24-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2014_7_6
7. Яворова Г. В. Проблематика та напрями реформування державного фінансового контролю в Україні / Г. В. Яворова // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. Сільськогосподарські науки. 2014. Вип. 22(2). С. 279-284. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZnpPdatucg_2014_22%282%29__55
8. Непочатова В. С. Внутрішній контроль розрахунків з покупцями та замовниками / В. С. Непочатова // Молодий вчений. 2016. № 3. С. 134-138. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_3_35
9. Нашкерська Г. В. Генезис оцінювання в бухгалтерському обліку. URL: [irbis-nbuv.gov.ua>cgi-bin> irbis_nbuv>cgiirbis_64](http://nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64)
10. Волковицька О. М. Формування системи внутрішнього контролю розрахунків з покупцями та замовниками / О. М. Волковицька, С. Ю. Болтач // Ефективна економіка. 2014. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3613>
11. Бондаренко О. М. Методичні підходи до аудиту розрахунків з покупцями та замовниками, як об'єкту оборотних активів підприємства / О. М. Бондаренко, М. М. Ізмайлова // Економіка. Фінанси. Право. 2017. № 11. С. 39-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2017_11_14
12. Білик М. Д. Розрахунки з покупцями і замовниками як фінансовий актив підприємства: економічна сутність, визначення та підходи до класифікації. URL: [irbis-nbuv.gov.ua>cgi-bin>irbis_nbuv>cgiirbis_64>ipd_2014_8_25](http://nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64/ipd_2014_8_25)
13. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Затверджено Міністерством фінансів України від 08.10.99 р. № 237 зі змінами та доповненням. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>

References

1. Butynets F. F. Intehrovanyi oblik yak zasib upravlinnia pidpriumstvom / F. Butynets, A. V. Drabanich // Bukhhalterskyi oblik, analiz ta audyt: problemy teorii, metodolohii, orhanizatsii. 2016. № 2. S. 12-24. URL: nbuv.gov.ua/j-pdf/boaa_2016_2_4
2. Dorosh N. I. Vnutrishnii kontrol ta audyt v upravlinni ryzykamy na pidpriumstvi / N. I. Dorosh // Visnyk Lvivskoi komertsii noi akademii. Seriiia : Ekonomichna. 2014. Vyp. 44. S. 148-152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_ekon_2014_44_31
3. Moskaliuk H. O. Systema vnutrishnoho kontroliu debitorskoi ta kredytorskoi zaborhovanosti: napriamky udoskonalennia i rozvytku / H. O. Moskaliuk // Efektyvna ekonomika. 2013. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_3_50
4. Maksimova V. F. K 17 Bukhhalterskyi oblik: Pidruchnyk dlia studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv spetsialnosti 6.050100 «Oblik i audyt» – Odesa: ONEU, 2012.
5. Hutsalenko L. V. Napriamy reformuvannia systemy derzhavnogo finansovoho kontroliu v Ukraini / L. V. Hutsalenko, O. V. Vakhnovska // Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky. 2017. №6. S.7-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2017_6_3
6. Dobrovolska O. V. Finansovy stan pidpriumstva: sutnist i neobkhidnist yoho analizu / O. V. Dobrovolska, L. Yu. Maistrenko // Ahrosvit. 2014. № 7. S. 24-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2014_7_6
7. Iavorova H. V. Problematyka ta napriamy reformuvannia derzhavnogo finansovoho kontroliu v Ukraini / H. V. Yavorova // Zbirnyk naukovykh prats Podilskoho derzhavnogo ahrarno-tekhnicnoho universytetu. Silskohospodarski nauky. 2014. Vyp. 22(2). S. 279-284. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZnpPdatucg_2014_22%282%29__55

8. Nepochatova V. S. Vnutrishnii kontrol rozrakhunkiv z pokuptsiamy ta zamovnykamy / V. S. Nepochatova // Molodyi vchenyi. 2016. № 3. S. 134-138. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_3_35
9. Nashkerska H. V. Henezys otsiniuvannia v bukhhalterskomu obliku. URL: [irbis-nbuv.gov.ua>cgi-bin> irbis_nbuv>cgiirbis_64](http://nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64)
10. Volkovytska O. M. Formuvannia systemy vnutrishnoho kontroliu rozrakhunkiv z pokuptsiamy ta zamovnykamy / O. M. Volkovytska, S. Yu. Boltach // Efektyvna ekonomika. 2014. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3613>
11. Bondarenko O. M. Metodychni pidkhody do audytu rozrakhunkiv z pokuptsiamy ta zamovnykamy, yak obiektu oborotnykh aktyviv pidpryiemstva / O. M. Bondarenko, M. M. Izmailova // Ekonomika. Finansy. Pravo. 2017. № 11. S. 39-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2017_11_14
12. Bilyk M. D. Rozrakhunky z pokuptsiamy i zamovnykamy yak finansovyi aktyv pidpryiemstva: ekonomichna sutnist, vyznachennia ta pidkhody do klasyfikatsii. URL: [irbis-nbuv.gov.ua>cgi-bin>irbis_nbuv>cgiirbis_64>ipd_2014_8_25](http://nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64/ipd_2014_8_25)
13. Polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 10 «Debitorska zaborhovanist»: Zatverdzheno Ministerstvom finansiv Ukrainy vid 08.10.99 r. № 237 zi zminamy ta dopovnenniam. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>